

ВІДГУК

офіційного опонента

доктора педагогічних наук, професора **Олексюк Наталії Степанівни**

на дисертацію

Рудкевич Наталії Ігорівни

на тему: **«Етнокультурна соціалізація студентів в освітньому середовищі вищого навчального закладу»**,

подану на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук
за спеціальністю 13.00.05 – соціальна педагогіка

1.Актуальність теми. В умовах інтегрування до європейського освітнього простору надзвичайно актуальною є проблема етнокультурної соціалізації студентської молоді у процесі професійної підготовки. Сучасна вища школа покликана не лише забезпечити особистісно-професійний розвиток студента, а й формувати свідомого громадянина, представника української національної еліти шляхом набуття національної свідомості, активної громадянської позиції, високих моральних якостей та духовних запитів. Державними пріоритетами у вихованні студентської молоді визначено національно-культурні цінності з урахуванням прогресивних європейських ідеалів та норм загальнолюдської моралі, забезпечення готовності до взаємодії в соціокультурному просторі на основі збереження національної ідентичності. Важливість етнокультурної соціалізації особистості студента в освітньому середовищі вищого навчального закладу є беззаперечною, адже саме у процесі етнокультурної соціалізації молода людина не лише опановує норми, стереотипи, цінності середовища, до якого адаптується, а й взаємодіє з носіями інших культур. Звернення до цієї проблеми підтверджує актуальність та своєчасність дисертаційного дослідження Рудкевич Н. І.

Наукова робота Рудкевич Н. І. спрямована на обґрунтування теоретико-методичних засад етнокультурної соціалізації студентів в освітньому середовищі закладу вищої освіти. Отже, дослідження дисертантки є своєчасним і перспективним, слугує важливим науковим доробком до праць, присвячених соціалізації особистості у процесі професійної підготовки.

Дисертація є складником комплексної теми науково-дослідної роботи Київського університету імені Бориса Грінченка (2010-2014 рр.) «Філософські, освітологічні та методичні засади компетентнісної особистісно-професійної багатoproфільної університетської освіти» (державний реєстраційний номер 0110U006274) та теми Інституту людини Київського університету імені Бориса Грінченка (2015-2017 рр.) «Особистість в умовах суспільних трансформацій сучасної України» (державний реєстраційний номер 0116U002960). Тему дисертації затверджено Вченою радою Київського університету імені Бориса Грінченка (протокол №12 від 26 листопада 2015 року) та узгоджено Міжвідомчою радою з координації досліджень у галузі освіти, педагогіки і психології НАПН України (протокол №8 від 15 грудня 2015 року).

2. Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертаційній роботі. У дисертації Рудкевич Н. І. з належною науковою аргументацією визначено об'єкт, предмет, мету та завдання дослідження, детально викладено теоретичні положення. Відповідно до мети й завдань дібрано сучасні методи дослідження. Не викликає заперечень обраний авторкою спосіб викладу матеріалу дисертації.

Структура дисертації відповідає об'єкту, предмету, поставленій меті та завданням дослідження і засвідчує, що воно охоплює цілісний процес науково-дослідної роботи. Узагальнення теоретичних і емпіричних результатів дослідження дало змогу авторці обґрунтувати сутність та складові етнокультурної соціалізації особистості в сучасних соціокультурних умовах; охарактеризувати особливості етнокультурної соціалізації студентів в освітньому середовищі закладу вищої освіти; визначити провідні механізми, показники та виявити рівні етнокультурної соціалізації студентів в освітньому середовищі закладу вищої освіти; перевірити результативність змістово-технологічного забезпечення реалізації механізмів етнокультурної соціалізації студентів в освітньому середовищі закладу вищої освіти.

3. Наукова новизна і достовірність наукових положень дисертаційного дослідження. До найбільш істотних наукових результатів, вперше представлених у дисертації слід віднести теоретичне обґрунтування: сутності поняття «етнокультурна соціалізація студентів»; механізмів (ідентифікації, наслідування, традиційний, інституційний, стилізований, міжособистісний), показники та рівні етнокультурної соціалізації студентів; змістово-технологічного забезпечення етнокультурної соціалізації студентів в освітньому середовищі закладу вищої освіти (змістового наповнення, форм та методів); особливостей етнокультурної соціалізації студентів в освітньому середовищі закладу вищої освіти (особливостей впливу освітнього процесу; соціально-психологічних особливостей віку; особливостей особистісного й професійного становлення студента; особливостей освітнього дизайну закладу вищої освіти; особливостей субкультури закладу вищої освіти).

У дисертаційному дослідженні уточнено трактування понять «освітнє середовище закладу вищої освіти», «механізми соціалізації» та «механізми етнокультурної соціалізації»; подальшого розвитку набули форми та методи освітнього процесу закладу вищої освіти з етнокультурної соціалізації студентів.

4. Значущість отриманих результатів для науки і практичного використання. Аналіз дисертації та автореферату Рудкевич Н. І. вказують на достатній рівень обґрунтованості наукових положень, висновків, рекомендацій, викладених у дослідженні, що мають значення для подальшого розвитку соціальної (соціально-педагогічної) роботи.

Практичне значення одержаних результатів дослідження полягає у впровадженні: якісно нового змістово-технологічного забезпечення етнокультурної соціалізації студентів; методичних рекомендацій для

організаторів соціально-виховної роботи зі студентами, педагогів щодо підвищення ефективності процесу етнокультурної соціалізації студентів в освітньому середовищі закладу вищої освіти.

Матеріали дослідження можуть бути використані у системі підготовки та підвищення кваліфікації науково-педагогічних працівників, що залучені до процесу формування етнокультурної соціалізації студентів; у практичній роботі соціальних педагогів, керівників студентських об'єднань, органів студентського самоврядування; у підготовці майбутніх соціальних педагогів та організаторів соціально-виховної роботи з дітьми та молоддю під час викладання курсів: «Соціалізація особистості», «Соціально-педагогічна робота в закладах освіти», «Технології соціально-педагогічної роботи».

Схвальної оцінки заслуговує і те, що результати дослідження Рудкевич Н. І. впроваджено в практику роботи Державного вищого навчального закладу «Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника», Українського католицького університету, Львівського національного університету імені Івана Франка, Київського університету імені Бориса Грінченка.

5. Повнота викладу основних результатів дисертаційного дослідження в наукових фахових виданнях. У джерельній базі дисертації й авторефераті представлено 24 публікації, із них: 23 – одноосібні, 1 – у співавторстві; із них 8 статей опубліковано в провідних фахових виданнях України (з яких 2 – у виданнях, що входять до міжнародних наукометричних баз), 1 – у науковому виданні, що включене до міжнародних наукометричних баз, 14 – у матеріалах науково-практичних конференцій, 1 – методичні рекомендації, аналіз змісту і проблематики яких свідчить про відображення основних результатів кожного з підрозділів дисертаційної роботи. Їх обсяг і якість відповідають вимогам. Висновки та результати дослідження доповідались на 10-ти міжнародних і 4-х всеукраїнських конференціях.

6. Оцінка змісту дисертації та її завершеність. Здобувачка Рудкевич Н. І. продемонструвала глибоке й різнобічне осмислення досліджуваної проблеми. Робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел та додатків. Загальний обсяг роботи становить 265 сторінок, із них 164 сторінки основного тексту; 11 додатків обсягом 51 сторінка. У роботі представлені 31 таблиця і 12 рисунків, відображені на 14 сторінках. Список використаних джерел нараховує 322 найменування, із них 16 іноземними мовами на 30 сторінках.

У *першому розділі* дисертанткою обґрунтовано сутність та складові етнокультурної соціалізації особистості в сучасних соціокультурних умовах. Освітнє середовище закладу вищої освіти розглядається як цілісна єдність соціально створених умов-можливостей та ресурсів для освіти особистості, що склались цілеспрямовано в установі, яка виконує освітні функції, забезпечує набуття соціального досвіду, професійну та особистісну самореалізацію та самовираження студентів. Етнокультурну соціалізацію студентів визначено як

процес засвоєння, прийняття та особистісної трансформації студентами етнічних та культурних цінностей, зразків поведінки, що забезпечує етнокультурну ідентифікацію, самовизначення та толерантність в соціокультурному середовищі закладу вищої освіти. Відзначимо детальну характеристику особливостей етнокультурної соціалізації студентів в освітньому середовищі закладу вищої освіти: особливостей впливу освітнього процесу; соціально-психологічних особливостей віку; особливостей особистісного й професійного становлення студента; особливостей освітнього дизайну закладу вищої освіти; особливостей субкультури закладу вищої освіти.

У *другому розділі* визначено провідні механізми, показники та виявлено рівні етнокультурної соціалізації студентів в освітньому середовищі закладу вищої освіти. Заслужують уваги виокремлені механізми етнокультурної соціалізації студентів та відповідні показники: механізм ідентифікації (зарахування себе до певної етнічної спільноти, відчуття приналежності до певної етнічної спільноти); механізм наслідування (повторення та копіювання культурних зразків етносу як цінності, трансформація етнічних зразків в сучасне життя); традиційний механізм (засвоєння норм, еталонів поведінки певного етносу, прийняття традицій, сприйняття поглядів, стереотипів, що характерні для родини та осіб з найближчого оточення); інституційний механізм (знання тих соціальних інституцій, що сприяють етнокультурній соціалізації, залучення до роботи культурно-просвітницьких закладів), стилізований механізм (наявність субкультурних поведінкових проявів, типових для певного етносу, прийняття певного стилю поведінки і мислення даної етнічної групи як особистісної цінності); міжособистісний механізм (етнічна толерантність у процесі міжособистісної взаємодії, культурна співтворчість з представниками різних етнічних груп). Відзначимо детальну характеристику мінімального, достатнього та оптимального рівнів етнокультурної соціалізації студентів.

У *третьому розділі*, з урахуванням комплексності, міждисциплінарності і багаторівневості досліджуваної проблеми, авторкою обґрунтовано змістово-технологічне забезпечення реалізації механізмів етнокультурної соціалізації студентів в освітньому середовищі закладу вищої освіти. Технологію етнокультурної соціалізації студентів трактовано як алгоритмізовану сукупність форм та методів позанавчальної соціально-педагогічної роботи закладу вищої освіти з реалізації механізмів етнокультурної соціалізації. У дослідженні деталізовано можливості застосування таких методів, як: загальнопедагогічні методи, інтерактивні методи, методи народної педагогіки, метод створення художнього контексту та різноманітних форм (індивідуальної, групової та масової) соціально-педагогічної роботи.

Хочемо відзначити, що експеримент поведено на базі чотирьох закладів вищої освіти України: Державного вищого навчального закладу «Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника», Українського католицького університету, Львівського національного

університету імені Івана Франка, Київського університету імені Бориса Грінченка.

Виявлено позитивну динаміку у рівнях сформованості показників етнокультурної соціалізації студентів для всіх механізмів. Середня позитивна динаміка становить: для КГ – 8,63% (на оптимальному та достатньому рівнях); для ЕГ – 33,9% (лише на оптимальному рівні), що демонструє більш помітні зміни у сформованості показників етнокультурної соціалізації студентів ЕГ. Найбільші прирости в розвитку механізмів етнокультурної соціалізації зафіксовано за інституційним механізмом та механізмом наслідування, найменші – за стилізованим та традиційним механізмами. Відрадно, що підсумковий зріз формувального експерименту засвідчив, що результати експериментального дослідження математично достовірні та статистично значущі.

Позитивне враження справляють розроблені та впроваджені авторкою методичні рекомендації для організаторів соціально-виховної роботи зі студентами, педагогів щодо підвищення ефективності процесу етнокультурної соціалізації студентів в освітньому середовищі закладу вищої освіти

Додатки до дисертації доповнюють її, мають наукову і практичну цінність.

Зміст автореферату відповідає тексту і висновкам дисертації.

Зазначене вище дозволяє стверджувати, що представлена дисертаційна робота є самостійним, завершеним науковим дослідженням, результати якого мають значення для розвитку вітчизняної науки і практики.

7. Дискусійні положення та зауваження до змісту дисертації.

Оцінюючи у цілому позитивно дослідження Рудкевич Н. І., вважаємо за доцільне висловити кілька міркувань та побажань:

1) у виділеній авторкою другій суперечності щодо стану етнокультурної соціалізації студентів (с. 21), на наш погляд, слід було зазначити не відсутність оптимальних форм та методів забезпечення ефективності використання потенціалу освітнього середовища закладу вищої освіти, а їх недостатнє (чи невідмілене) використання;

2) вважаємо, що дисертантці слід було детальніше обґрунтувати вибір механізмів ідентифікації та наслідування в якості механізмів етнокультурної соціалізації студентів, оскільки в тексті роботи (с. 61) зазначаються і інші соціально-психологічні механізми соціалізації (наприклад, імпринтинг, інтеріоризація, екстеріоризація);

3) у переліку виділених дисертанткою організаційних форм соціально-педагогічної роботи, які можуть використовуватись для етнокультурної соціалізації студентів вважаємо за доцільне гру віднести до групових форм (згідно методики її проведення, поданій на с. 235), а бесіду – як до групових, так і до індивідуальних (с. 117);

4) список використаних джерел містить праці (наприклад, Рубин Б.Г., Колесников Ю.С. Студент глазами социолога (социологические проблемы

воспроизводства рабочей силы высшей квалификации). Ростов-на/Д : Изд-во Ростов. ун-та, 1968. 277 с.; Соммер Р. Особистий простір. Канадський архітектор. 1960. № 2. С. 78–80. та ін.) які, на нашу думку, можна було б не аналізувати у роботі, а замінити сучаснішими дослідженнями вітчизняних учених;

5) у додатку 3 «Форми соціально-педагогічної роботи за напрямом етнокультурної соціалізації студентів» (с. 235-246) завдання більшості розроблених авторкою форм (дискусія, творча майстерня, диспут, інтерв'ювання та ін.) розпочинаються з пропозиції «спробуймо», наприклад, «спробуймо обговорити такі питання», «спробуйте задуматися», «спробуйте знайти...» та ін. На наш погляд, усі завдання, які ставляться студентам, повинні містити чітку вимогу до виконання, що значно посилить їх ефективність.

Зазначені нами міркування та побажання не завадили загальному позитивному сприйняттю даного дисертаційного дослідження та мають характер рекомендацій. Представлена дисертація є завершеною; сформульовані у ній положення, результати та висновки не викликають заперечень, становлять наукову і практичну цінність; є вагомим внеском у теорію та практику соціальної (соціально-педагогічної) роботи.

8. Загальний висновок.

Дисертація Рудкевич Наталії Ігорівни «Етнокультурна соціалізація студентів в освітньому середовищі вищого навчального закладу» за актуальністю, змістом, обсягом і якістю оформлення, повнотою викладу її основних результатів у публікаціях відповідає чинним вимогам пп. 9, 11, 12, 13 «Порядку присудження наукових ступенів», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 24.07.2013 р. № 567 (зі змінами згідно з постановами Кабінету Міністрів № 3656 від 19.08.2015 р., № 1159 від 30.12.2015 р., № 567 від 27.07.2016 р.), а її авторка – Рудкевич Наталія Ігорівна заслуговує на присудження наукового ступеня кандидата педагогічних наук за спеціальністю 13.00.05 – соціальна педагогіка.

Доктор педагогічних наук, професор,
професор кафедри соціальної
педагогіки і соціальної роботи
Тернопільського національного
педагогічного університету
імені Володимира Гнатюка

Н. С. Олексюк